

ምዕራፍ ሁለት

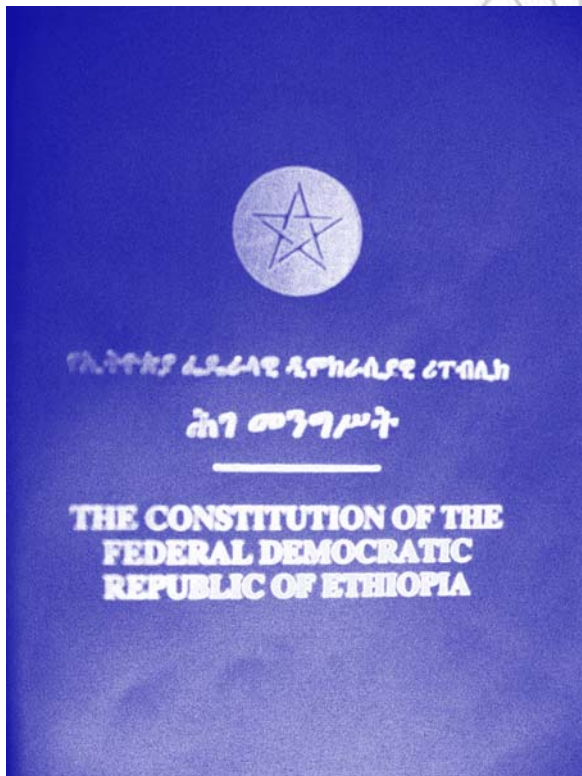
የሕግ የበላይነት

የምዕራፍ ዓላማዎች፣ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- የሕግ መንግሥትና የሌሎች ሕጎችን ምንነትና ጠቀሜታ ትንተናዎች/ ትንተናዎች፡፡
- የሕግ የበላይነት ለምን እንደሚያስፈልገው ትረጎሞች/ ትረጎሞች፡፡
- የትምህርት ቤት ሕጎችና ደንቦች ለምን እንደሚያስፈልጉ ታውቃለህ/ ታውቁዎታለህ፡፡

2.1 ሕግ መንግሥት ምንድነው?

- ሕግ መንግሥት ሲባል ስምታችሁ ታውቃላችሁ?
- ሕግ መንግሥት ምን ጥቅም ይሰጣል?

ሕግ መንግሥት የአንድ ሀገር ፖለቲካዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ መርሆዎች ተደንግገው የሚገለጹበት ሰነድ ነው። በሌላ አገላለጽ ሕግመንግሥት የዜጎች መሠረታዊ ነፃነቶችና መብቶች የሠፈሩበት ሰነድ ነው።

በተጨማሪም ሕግ መንግሥት የአንድን ሀገር የአስተዳደር ሥርዓትን፣ የኢኮኖሚና የማኅበራዊ ጉዳዮችን ያመለክታል። ሕግ መንግሥት የአንድ ሀገር የበላይ ሕግ ሲሆን የመንግሥትም ሥልጣን ከዚህ ይመነጫል።

ሌሎች የሀገሪቱ ሕጎችም መሠረታቸው ሕግ መንግሥት ነው። ማንኛውም ሕግና አሠራር ከዚህ ሕግ ጋር ተስማሚ መሆን ይኖርበታል። አለበለዚያ ሥራ ላይ ሊውል አይችልም።

ኢትዮጵያም የራሷ ሕግ መንግሥት አላት። የኢትዮጵያ ሕግ መንግሥት መንግሥት ፌዴራላዊ አወቃቀርን የሚከተል መሆኑንና ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የሥልጣን ባለቤት መሆናቸውንም ይደነግጋል።

መልመጃ 1

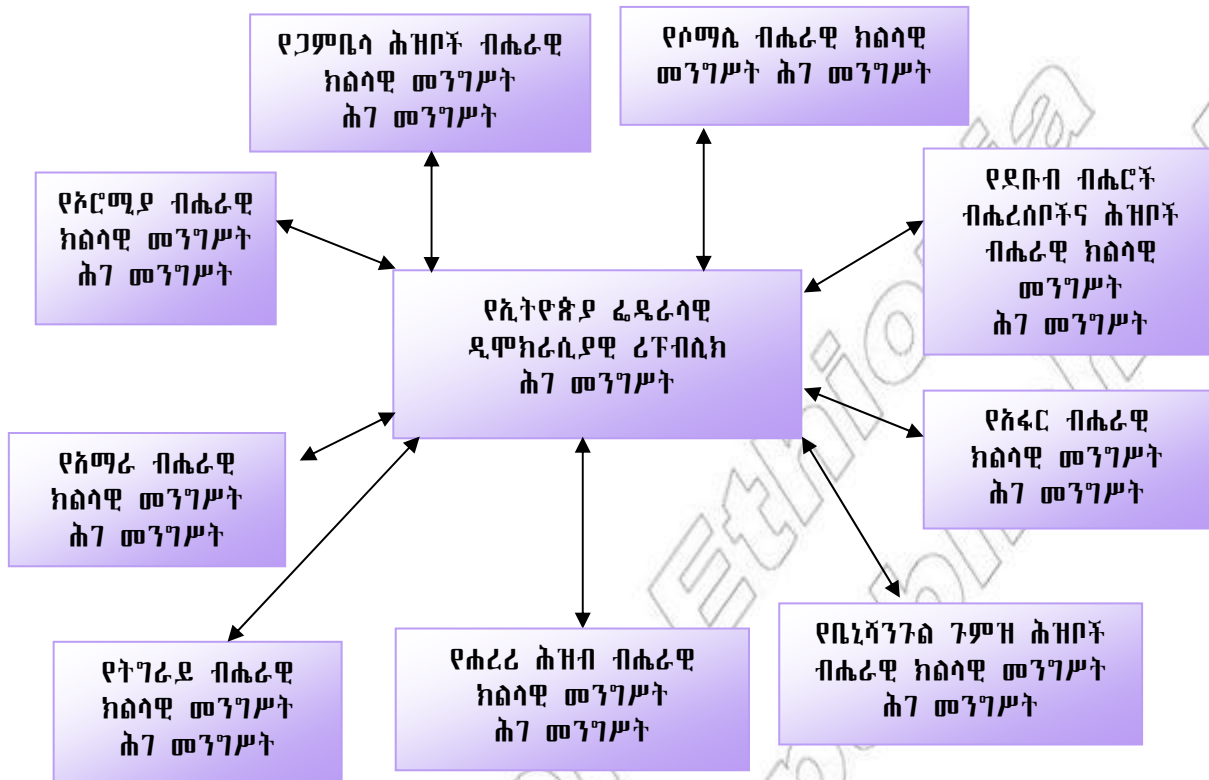
? በሚከተለው ጥያቄ ላይ ተወያዩ።
1. ሕግ መንግሥት ምንድን ነው?

2.1.1 የሕግ መንግሥት አስፈላጊነት

- ሕግ መንግሥት ለምን ያስፈልጋል?

ሕግ መንግሥት ለአንድ ሀገርና ለዜጎቹ የተለያዩ ጥቅሞችን ይሰጣል። ለምሳሌም ያህል ዜጎች በመብታቸው እንዲጠቀሙና ኃላፊነታቸውን እንዲወጡ ይደነግጋል። መንግሥትም ያሉበትን ግዴታዎችና ኃላፊነቶች ተገንዝቦ እንዲሠራ ይረዳል። በተለይም ዲሞክራሲያዊ ሕግ መንግሥት ዜጎች ወደውና ፈቅደው በመረጧቸው ተወካዮቻቸው አማካኝነት እንዲተዳደሩ ያደርጋል።

2.1.2 የክልሎች ሕገመንግሥታት

• ከዚህ በላይ ከቀረበው ቻርት ምን ትገነዘባላችሁ?

በፌዴራል ደረጃ የሚዘጋጀው ሕገ መንግሥት የሀገሪቱ የበላይ ሕግ ሆኖ ያገለግላል ማለታችን ይታወቃል። ክልሎችም ራሳቸውን ለማስተዳደር የሚያስችላቸውን የየራሳቸው ሕገ መንግሥት አላቸው። የክልሎች ሕገ መንግሥታት የፌዴራሉን ሕገ መንግሥት መሠረት አድርገው ይዘጋጃሉ። ይሁን እንጂ የአያንዳንዱ ክልል ሕገ መንግሥት የራሱን ተጨባጭ ሁኔታ አገናዝቦና ትኩረት ሰጥቶ ይዘጋጃል።

3. አንድ ሀገር ሕገ መንግሥት ስምን ያስፈልገዋል?
4. ክልሎች የየራሳቸው ሕገ መንግሥት እንዲኖራቸው ስምን አስፈላጊ?

2.1.3 ሴቶች ሕጎችና ደንቦች

- ሕግ ለምን ዓላማ ነው የሚወጣው?
- ከሕገ መንግሥት ሌላ ሌሎች ሕጎች ሊኖሩ የሚችሉት በምን ሁኔታ ነው?

መልመጃ 2

? በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩባቸው።

1. ሕገ ምንድነው? ስምን ዓላማ ይዘጋጃል?
2. ሕገ መንግሥት ማለት ምን ማለት ነው?

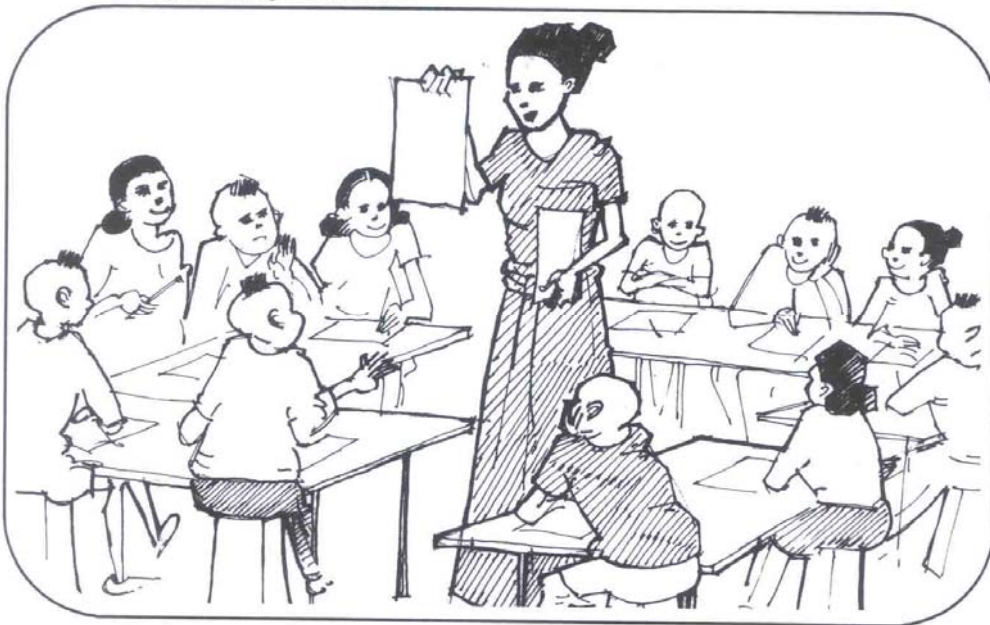
ከሕገ መንግሥት ሌላ በርካታ ሕጎች፣ ደንቦችና መመሪያዎች አሉ። እነሱም የሚዘጋጁት የሁሉም የበላይ የሆነውን ሕገ መንግሥትን መሠረት አድርገው ነው።

የሕግ ዓላማዎች ከሚባሉት ውስጥ የሚከተሉት ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

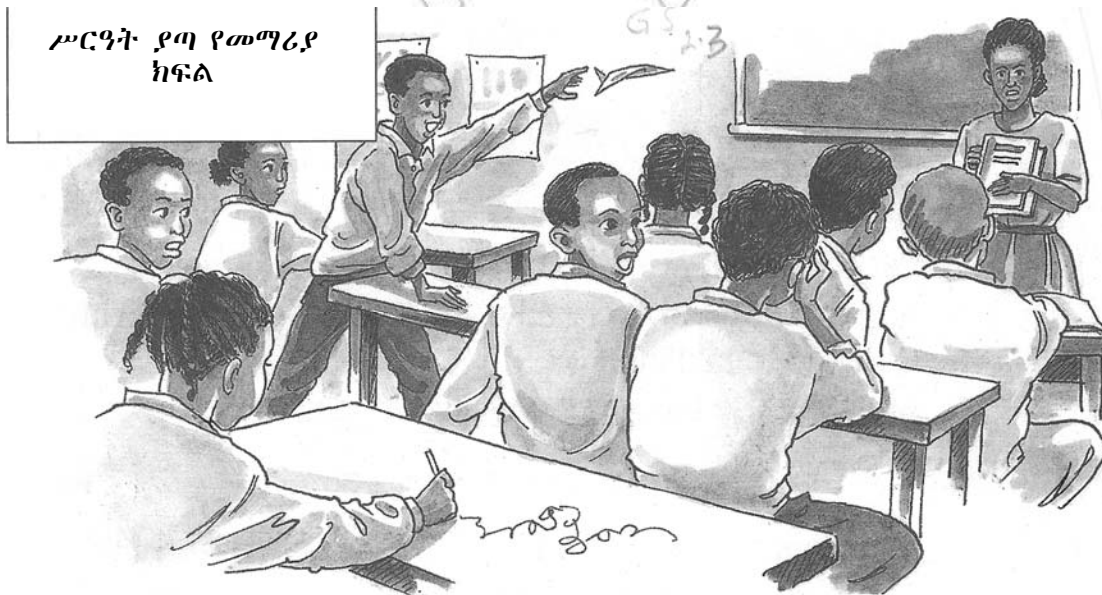
- መሠረታዊ ሰብአዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶችን ማስከበር፤

- ግጭቶችን ወይም አለመግባባቶችን በሰላማዊ መንገድ ማስወገድ፤
- ሰላምና መረጋጋትን ማስፈን፤

2.1.4 የትምህርት ቤት ደንቦች

ሥዕል 2.1 በሥርዓትና ደንብ የሚመራ የመማሪያ ክፍል

ሥርዓት ያለ የመማሪያ ክፍል

ሥዕል 2.2 በሥርዓትና ደንብ የማይመራ የመማሪያ ክፍል

- ከሥዕል 2.1 እና ከሥዕል 2.2 ምን ትረዳላችሁ?
- በየትኛው ክፍል ውስጥ የሚካሄደው የመማር ማስተማር ሂደት ነው ውጤታማ ሊሆን የሚችለው?
- እናንተ የምትመርጡት በየትኛው ክፍል የሚካሄደውን የመማር ማስተማር ሂደት ነው?

በአንድ ትምህርት ቤት ውስጥ የደንብ መኖርን አስፈላጊነት ከሚያረጋግጡ በርካታ ምክንያቶች መካከል የሚከተሉት ሊጠቀሱ ይችላሉ፤

- ሥርዓት ያለው የመማር ማስተማር ሂደት እንዲኖር ለማድረግ፤
- በተማሪዎች መካከል እኩልነትን ለማስፈን፤
- ጊዜን በአግባቡ ለመጠቀም፤
- የሥነ ሥርዓት ችግሮችን ለመከላከል ለመቆጣጠር፤
- የትምህርት ቤቱን አመራርና አሰራር የተስተካከለ ለማድረግ ወ.ዘ.ተ።

በአንጻሩም በአንድ ትምህርት ቤት ሥርዓትን የሚያስከብር ደንብ ከሌለ የተማሪዎች መብት አይከበርም፤ በርካታ የሥነ ሥርዓት ችግሮች ይከሰታሉ፤ የጊዜ ብክነት ይፈጠራል፤ የመማር ማስተማሩም ሂደት ውጤታማ አይሆንም።

መልመጃ 3

- በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።**
- ?**
1. በትምህርት ቤት ውስጥ የደንብ መኖር ለምን አስፈላጊ?
 2. በትምህርት ቤት ውስጥ ሕግና ደንብ ባይኖር ምን ችግር ይፈጠራል?

2.2 ስሕግ የበላይነት መገዛት

2.2.1 ስሕግ የበላይነት መገዛት ምንነት

- ለስሕግ የበላይነት መገዛት ማለት ማለት ማንኛውም ዜጋ ባለሥልጣናትን ጨምሮ ሕግ ከሁሉም በላይ መሆኑን መቀበል እንደሚገባቸው የሚያመለክት ነው። ይህም ሕግ ሁሉን ሰው እንደሚገዛና ሰዎች ሁሉ በሕግ ፊት እኩል መሆናቸውን ያረጋግጣል። የስሕግ የበላይነት በዴሞክራሲያዊ ሥርዓት እንደ ምሰሶ ሆኖ የሚያገለግል መርህ ነው።

መልመጃ 4

- ?** **በሚቀጥሉት ጥያቄዎች ላይ በቡድን ተወያዩባቸውና አጭር ሪፖርት በጽሑፍ አቅርቡ።**
1. የስሕግ የበላይነት ማለት ምን ማለት ነው?
 2. የስሕግ የበላይነት ለምን ያስፈልጋል?

2.2.2 ስሕግ የበላይነት መገዛት ለምን ያስፈልጋል?

- ለስሕግ የበላይነት መገዛት የሚያስፈልግባቸው ምክንያቶች ምንድን ናቸው?

ዜጎች በሰላምና በደስታ እንዲኖሩ የስሕግ የበላይነት ያስፈልጋል። የስሕግ የበላይነት የዜጎች መብት በማንኛውም አካል እንዳይጣስ ዋስትና ይሰጣል። በትምህርት ቤት የስሕግ የበላይነት መከበር የትምህርት ቤቱ አመራር፣ መምህራንና ተማሪዎች ሥራቸውን ከስሕግ ውጪ እንዳይፈጽሙ ያደርጋቸዋል። የተማሪዎች መብት በማንኛውም አካል እንዳይጣስም ያደርጋል።

በአንድ ሀገር ውስጥ ሕግ የበላይ ሆኖ ካልሠራና ለስሕግ የበላይነት መገዛት ከሌለ፤

- አቅመ ደካሞች፣ ህፃናት፣ አረጋውያን፣ ወዘተ የበርካታ ችግሮች ተጠቂ ይሆናሉ።
- አስገዳዳይ መድፈር፣ የህፃናት መብት አለመከበር፣ የሰውን ንብረት መዘረፍ፣ ሰውን መግደል ወዘተ ሊከሰት ይችላል።
- ጉልበተኞች ይበዛሉ፣ ደካሞች ይጠቃሉ፣ ሕገ ወጥነት ይበራከታል፣ ሠላም ይጠፋል፣ ፀጥታ ይደፈርሃል።

የአቶ ነሞምሳ ብሶት

በዕድገት በሥራ አንደኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ካለፈው የትምህርት ዘመን ጀምሮ የተማሪዎች ንብረት በብዛት ይጠፋል። በየክፍሉ ንብረት ያልጠፋባቸው ተማሪዎች ቁጥር ጥቂቶች ናቸው። የአቶ ነሞምሳ ቱምሳ ሶስት ልጆች እዚሁ ትምህርት ቤት ይማራሉ። እንደ አጋጣሚ ከሶስቱም ልጆቻቸው ቦርሳ ውስጥ ዘወትር ዕቃቸው ይሠረዳል። አቶ ነሞምሳ ነገሩ በጣም ስላናደዳቸው ወደ ርዕሰ መምህሩ ቢሮ በመሄድ፣ «ለመሆኑ ትምህርት ቤቱ ሕግ የለውም? ወይስ ሕጉ አይከበርም? ተማሪዎችን አትቆጣጠሩም? ትምህርት ቤቱ እንዴት አጥፊዎችን ማፍሪያ ሊሆን ቻለ በማለት በምሬት ተናገሩ።

በተለይ ኪሩቤል የተባለው የ5ኛ ክፍል ተማሪ ቦርሣ ሲፈተሽ የተወሰኑ ተማሪዎች ዕቃ ተገኝበት። በዚህም የተነሣ ወላጅ አባቱን ይዞ እንዲመጣ ተደርጎ ሲመረመር እንዴት ይሰርቅ እንደነበር እውነቱን ተናገረ። ድርጊቱን ይፈጽም የህበረ-መስረቅና መደበኛ ጀብድ ስለመሰለው ብቻ መሆኑን ጠቅሶ ይቅርታ እንዲደረግለትም ጠየቀ። በዚህም ምክንያት ሁለተኛ ደህንን የመሰለ ጥፋት እንዳይፈጽም ተመክሮና ተገስጾ ይቅርታ ተደረገለት። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ አብዛኛዎቹ ተማሪዎች የጽህፈት መሣሪያዎችን ይጠፋል የሚል ሥጋት ተወግዶላቸው በሰላም መማር ጀመሩ።

ሁም በአመራር ላይ ያሉ ሰዎችንም ድጋፍና ክትትል ይጠይቃል።

መልመጃ 6

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያይባቸው።

1. ስሕግ የበላይነት መገዛት ለምን ያስፈልጋል?
2. የዜጎች በሕግ ፊት እኩል መሆን ማለት ምን ማለት ነው?
3. ስሕግ የበላይ ሆኖ ካልሠራ ምን ይከሰታል?

መልመጃ 5

ከዚህ በላይ የቀረበውን ምንባብ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የእናንተን ትምህርት ቤት ከዚህ ትምህርት ቤት ጋር ስታወዳድረት ሥነ ሥርዓትን በማስከበር ረገድ በምን ደረጃ ሳይ ይገኛል?
2. ስት ነምምሳ ትምህርት ቤቱ «ሕግ የሰውም? ወይስ ሕግ አይከበርም?» ብለው ሲጠይቁ ምን ማስታወቅ ነው?
3. የኪሩቤልን ባህሪ እንዴት ታይታላችሁ? ተወያይበት?

2.3 ሥነ-ምግባር

2.3.1 ሥነ-ምግባር ምንድነው?

- በቤተሰባችሁ ተመስግናችሁ ወይም ተወቅላችሁ ታውቃላችሁ?
- ምን ምን ነገሮችን ስታደርጉ ነው የምትመስገኑት?

ሥነ-ምግባር፡-

- ትክክለኛና ትክክለኛ ያልሆነ ባህሪ መለኪያ ነው፤
- አንድ ሀሳብ ወይም ድርጊት ተቀባይነት ያለው ወይም የሌለው፣ መልካም ወይም መጥፎ፣ ትክክል ወይም ስህተት መሆኑን የሚገለጽበት ነው፤
- የሚያስመስግኑንን ድርጊቶች ስንፈጽም መልካም ሥነ-ምግባር፣ የሚያስወቅሱን ከሆነ ደግሞ መጥፎ ሥነ-ምግባር አሳይተናል ማለት ነው።

2.2.3 የዜጎች በሕግ ፊት እኩል መሆን

- ዜጎች በሕግ ፊት እኩል ናቸው ሲባል ምን ማለት ነው?

የዜጎች በሕግ ፊት እኩል መሆን ማለት በዜጎች መካከል ልዩነት ሳይኖር ሰዎች ሁሉ በሕግ እኩል የሚገኙበት ሥርዓት መኖር ማለት ነው። ይህም ሲባል ዜጎች ሁሉ ለሚፈጽሙት ጥፋት እኩል በሕግ ፊት ተጠያቂ ይሆናሉ ማለት ነው።

በሰላምና በመከባበር ለመኖር ሕግ ያስፈልጋል። ሕግ ደግሞ ሁሉንም በእኩል ዓይን ያያል። ስለሆነም ተማሪዎችና የትምህርት ቤት ማህበረሰብ አባላት ስለ ሕግ የበላይነት በሚገባ ማወቅ ይኖርባቸዋል። የሕግ የበላይነት እንዲከበርና ሕግ በአግባቡ በሥራ ላይ እንዲውል የሁሉም የህብረተሰብ ክፍል ድጋፍ ይፈልጋል። እንዲ

- ከዚህ በታች ካለው ሥዕል ምን ትገነዘባላችሁ?

ሥዕል 2.3. መልካም ቤተሰብ የመልካም ሥነምግባር መሠረት ነው።

በቤተሰብ ደረጃ ልንፈጽማቸው የሚገቡ በርካታ የመልካም ሥነምግባር መገለጫዎች መካከል የሚከተሉት ዋናዎቹ ናቸው፡

1. እናትና አባትን ማክበር፤

- እናትና አባት ሲናገሩና ሲመክሩን በትዕግሥት ማዳመጥና ምክራቸውን በሥራ ላይ ማዋል፤
- የቤተሰብን አቅም በመረዳት ፍላጎትን በአግባቡ መግለጽ፤
- እናትና አባት ከውጪ ሲገቡ ተነስቶ በአክብሮት መቀበል፤
- አቅም በሚፈቅድ ሥራ ላይ ተሰማርቶ ቤተሰብን ማገዝ ወዘተ...

2. ታላቅን ማክበር፤

- ከእያንዳንዱ ቤተሰብ አባል ጋር መከባበርና መፈቃቀር፤
- በዕድሜ ከፍ ላሉ የቤተሰብ አባላት ተገቢውን አክብሮት መስጠት፤
- ወንድምን፣ እህትንና ሌሎች የቤተሰብ አባላትን ማክበርና ማፍቀር ወዘተ...

3. ኃላፊነትን በአግባቡ መወጣት፤

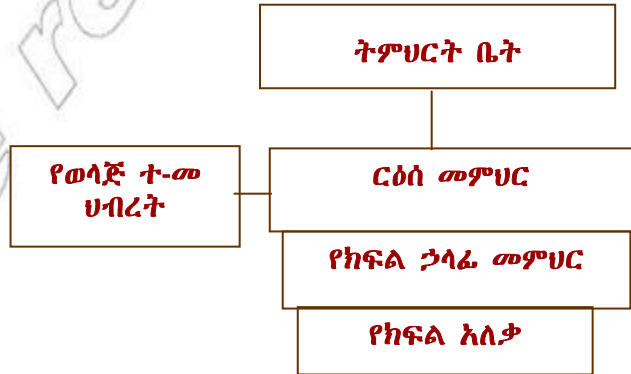
- የግል ንጽህናን መጠበቅ (እጅን፣ ፊትን፣ እግርን፣ ፀጉርን ዘወትር መታጠብ፣ ሰውነትን በንጽህና መጠበቅ፣ ጥፍርን መቆረጥ፣ ልብስን ማጠብ፣ አባራ ወይም ቆሻሻ ላይ አለመቀመጥ፣ ወዘተ)
- ትምህርትን በሥርዓት መከታተል (የቤት ሥራን መሥራት፣ ማጥናት፣ ግልጽ ያልሆነውን ነገር መጠየቅ፣ መምህራንን ማክበር፣ እርስ በእርስ መማማር ወዘተ) ናቸው።

መልመጃ 7

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ሥነምግባር ምንድነው?
2. በቤተሰብ ደረጃ የሚጠበቅ መልካም ሥነምግባርን በተመለከተ በትምህርት ከተገለጹት ውጪ ስለሚኖሩ ሶስት ሶስት ምሳሌዎች ስጡ።
 - ሀ. እናትና አባት ማክበርን በሚመለከት፤
 - ለ. ታላቅን ማክበር በሚመለከት፤
 - ሐ. የግል ንጽህናን መጠበቅ በሚመለከት፤

2.4 ሥልጣን

2.4.1 የሥልጣን ምንነት

- በትምህርት ቤታችሁ ከፍተኛ ሥልጣን ያለው ማን ነው?

በአንድ መስሪያ ቤት ወይም ትምህርት ቤት ውስጥ ሌሎችን ሰዎች የማዘዝ የማስተባበርና የመምራት ኃላፊነት የተሰጣቸው ሰዎች ምን ምን ተግባራትን ማከናወን እንደሚችሉ የሚያመለክት ዕንስ ሀሳብ ሥልጣን ይባላል።

2.4.2 የሥልጣን ገደብ ምንነትና ጠቀሜታ

- በሥልጣን ላይ ገደብ ማድረግ ምን ጠቀሜታ አለው?

አባትና እናት ለልጆቻቸው ይበጃል ባሉት መንገድ ቤተሰባቸውን የማስተዳደር ሥልጣን አላቸው። ርዕሳነ መምህራንም መምህራንና ተማሪዎችን የማስተዳደር ሥልጣን አላቸው። የክፍል አለቆች የክፍሉን ጸጥታና ደህንነት የማስጠበቅ ሥልጣን አላቸው። ይሁን እንጂ ማንኛቸውም ይህንን ሥልጣናቸውን እንደፈለጉ ሊጠቀሙበት አይችሉም።

የአንድ ሰው ሥልጣንና ኃላፊነት ሚዛናዊ መሆን አለበት። ከፍተኛ ኃላፊነት ያለው ሰው የላቀ የኃላፊነት ሥልጣን ይኖረዋል።

መምህርና ርዕሰ መምህር እኩል ሥልጣን አይኖራቸውም። ርዕሰ መምህር ትምህርት ቤቱን በሚመለከት በርካታ ኃላፊነቶች ስለ አሉበት ይህንን ለማስፈጸም የሚያስችል በቂ ሥልጣን አለው። እያንዳንዱ ኃላፊ ሥልጣኑን በአግባቡ መጠቀም ይጠበቅበታል።

ሥልጣኑን በአግባቡ ካልተጠቀመ የሥልጣን ገደቡን አለፈ ይባላል። በዚህ ምክንያትም የሕግ የበላይነት ይጣሳል። ይህም ዜጎችን ጉዳት ላይ የሚጥል ሲሆን በፈጻሚው ላይ የሕግ ተጠያቂነትን ያስከትላል።

መልመጃ 8

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

- ?
1. ሥልጣን ምንድነው?
 2. በሥልጣን ላይ ገደብ ማድረግ ስምን ይጠቅማል?
 3. የክፍል አለቃ የሥልጣን ገደብ ሳይደረግበት ሙሉ ሥልጣን ቢሰጠው ምን ሁኔታ ሲከሰት ይችላል?
 4. አንድ መምህር የሥልጣን ገደብ ሳይደረግበት ተማሪዎችን እንደፈለገ መቅጣት ቢችል ምን ጉዳት ሲከተል ይችላል?

2.5 ምሥጢር

የግል ምሥጢር

- የግል ምስጢር የሚባለው ምን ዓይነት ምስጢር ነው?

ምሥጢር ማባከን

የወይዘሮ ቀለሚ ባለቤት አቶ ዘመድኩን ባለቤቱን የግል ምሥጢሩን መጠበቅ አለመጠበቁን ለመፈተን ስለፈለገ አንድ ዘዴ ፈጠረ። የሚነግራትን ምሥጢር ለማንም እንዳትነግር ቃል አስገብቶ ዛሬ ሌሊት ዕንቁላል ወለድኩ ብሎ ትኩስ እንቁላል አሳያት። ወይዘሮ ቀለሚም አላስችል ብላት በነጋታው ለጓደኛዋ ቃል አስገብታ ባለቤቱ እኮ ትናንትና ማታ ሁለት ዕንቁላል ወለደ ብላ ነገረችት።

ያቺም ጓደኛዋ ለሌላ ጓደኛዋ ቃል አስገብታ የእኩሳት ባል ሶስት ዕንቁላል ወለደ ብላ ነገረች። ወሬው በእንደዚህ ሁኔታ እየተባዛ ሄዶ አቶ ዘመድኩን በሚኖርበት መንደር መጠቋቆ ሚያሆነ። በመጨረሻም ወሬው አቶ ዘመድኩን ጆሮ ደረሰ። አቶ ዘመድኩንም ወሬውን ሲሰማ በገዛ እጅ ያመጣሁት ጣጣ በተከበርኩበት ሠፈር ተዋረድኩ በማለት በራሱ ላይ ማማረር ጀመረ። ባለቤቱንም ጠርቶ ምነው ምሥጢሩን መጠበቅ ተሳነሽ እንቁላል የሚወልድ ዶሮ እንጂ ሰው አይደለም ብሎ ገሰጸት።

ምሥጢር ተብሎ የተነገረን ነገር ቸኩሎ ለሌላው መናገር ለችግር እንደሚዳርግም አስረዳት። በተከበረበት መንደርም እንዳዋረደችው ገለጸላት። ከዚህ በኋላ በአቶ ዘመድኩንና በወይዘሮ ቀለሚ መካከል መተማመን የሚባል ነገር ስለጠፋ ሠላም ከቤታቸው ራቀ።

(ምንጭ አባባ ተስፋዬና ተረቶቻቸው አንደኛ መጽሀፍ)

መልመጃ 9

ከላይ የቀረበውን ምንባብ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- ?
1. አቶ ዘመድኩን የግል ምሥጢሩን በማባከኑ የደረሰበት ችግር ምንድነው?
 2. አቶ ዘመድኩን የግል ምሥጢሩን መጠበቅ ነበረበት ወይስ አልነበረበትም?

ምስጢር በአንድ ሰው ብቻ ወይም በንደኛዎች መካከል ወይም ደግሞ በቤተሰብ ደረጃ ወይም በተለያዩ ዓላማዎች ዙሪያ በተሰባሰቡ ሰዎች መካከል ተጠብቆ ለሌላ ሳይተላለፍ የሚያዝ ጉዳይ ነው።

አንዳንድ መረጃዎች ከአንዱ ወደ ሌላው ከተላለፉ በተናጋሪው ወይም በሰሚው ላይ ጉዳት እንደሚያስከትሉ ከተገመተ ወይም ከተረጋገጠ ጉዳዩን ደብቆ የመያዝ ዘዴ ምስጢር ይባላል።

ምስጢርን መጠበቅ የመልካም ሥነምግባርና የታማኝነት መለኪያ ነው። ምስጢር፣ የግል ምስጢር፣ የቤተሰብ ምስጢር፣ የንደኛ ምስጢር፣ የሕዝብና የሀገር ምስጢር ተብሎ ሊከፈል ይችላል።

የግል ምስጢር ሰዎች በሕይወታቸው ለማንም ሳያካፍሉ የሚይዙት ጉዳይ ነው። ምስጢሩ ቢታወቅ በራስ ወይም በሌሎች ላይ ችግር ያስከትላል። በዚህም ምክንያት ምስጢር ተብሎ የተነገረንን ነገር በጥንቃቄ ጠብቆ ማቆየት አግባብ ይሆናል።

ምስጢርን መጠበቅ የመልካም ሥነምግባር መለኪያ ነው።

መልመጃ 10

- ?** በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።
1. የግል ምስጢርን አስመጠበቅ ምን ጉዳት ያስከትላል?
 2. ምስጢርን መጠበቅ የመልካም ሥነ ምግባር መገለጫ ነው የሚባለው ስምንድ ነው?

2.6 ሙስና

2.6.1 ሙስና ምንድን ነው?

- በሙስና የማይገቡ የሕብረተሰብ ክፍል ይኖራል ብላችሁ ታስባላችሁ?
- ሙስናን ለመግታት የመምህራንና የተማሪዎች ሚና ምን መሆን አለበት?

ሙስና አንድ ሰው ያልደከመበትንና የማይገባውን ጥቅም ለማግኘት ሲባል የሚፈጸም ድርጊት ነው። ሙስና ሥልጣንን መከታ በማድረግ በሕገወጥ መንገድ የግል ጥቅምን ለማግኘት የሚፈጸም ድርጊት ነው። ሙስና ሥፍራ ሳይሆን በየትም ቦታ ሊፈጸም የሚችል ሕገወጥ ድርጊት ነው። በትምህርት ቤትም ሙስና ሊፈጸም ይችላል። ሙስና በትምህርት ቤት አካባቢ በተለያዩ አካላት ሊፈጸም ይችላል።

2.6.1.1 በተማሪዎች የሚፈጸሙ የሙስና ዓይነቶች

- በተማሪዎች ከሚፈጸሙ የሙስና መገለጫዎች መካከል የሚከተሉት ሊጠቀሱ ይችላሉ።
- የቤት ሥራን ወይም ፈተናን በራስ ከመሥራት ይልቅ ከሌሎች መኮረጅ ወይም መገልበጥ፣
 - የሌላ ተማሪን ንብረት ስርቆ መውሰድ፣
 - የትምህርት ቤትን ንብረት በጥንቃቄ አለመያዝ፣ ማበላሽት ወይም መውሰድ፣
 - ትምህርት ቤት ዘግይቶ መምጣት ወይም ከሰዓቱ በፊት ቀድሞ መውጣት ወዘተ...

2.6.1.2 በመምህራን ከሚፈጸሙ የሙስና ዓይነቶች

- በመምህራን ከሚፈጸሙ የሙስና መገለጫዎች መካከል ጥቂቶቹ፣
- ተማሪዎችን በአኩል ዓይን አለማየት ወይም አድሎ ማድረግ፣
 - ፍትሐዊ ባልሆነ መንገድ ለተማሪ ማርክ መጨመር ወይም መቀነስ፣
 - የትምህርት ክፍለ ጊዜን በተገቢው መንገድ አለመጠቀም፣
 - የትምህርት ቤቱን ንብረት በጥንቃቄ አለመያዝና ማባከን፣
 - ለትምህርት ቤቱ ደንብና ሥርዓት ተገዥ አለመሆን ወዘተ. ሊጠቀሱ የሚችሉ ናቸው።

መልመጃ 11

- የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።
- ?**
1. የሙስና መገለጫዎችን ዘርዘረ።
 2. በትምህርት ቤት ደረጃ የሚፈጸሙ የሙስና ዓይነቶችን ጥቀሱ።

የሙስና ስድማስ

መምህርት ዐይናለም ሰዓት አክባሪና የሚያስተምሩትን ትምህርት በሚገባ እያዘጋጁ የሚመጡ ነበሩ። ከጊዜ በኋላ ግን ይህንን ትጋታቸውን እየቀነሱ መጥተዋል። አርፍዶ ወደ ክፍል መግባትና ፈጥኖ ከክፍል መውጣት ማዘውተር ጀምረዋል። ትምህርታቸውን በሚገባ ማስተማር ትተዋል።

ፈተናቸው እንደሌሎች መምህራን ፈተና ግልጽ አይደለም። ሌሎች መምህራን የጥያቄ ወረቀት ሲመልሱ እሳቸው አይመልሱም። ለሁሉም ተማሪ ከሰማንያ በላይ ውጤት በመስጠት ይታወቃሉ። ባጠቃላይ መምህርቷ የሙስና መገለጫ ባህሪያት ይታይባቸዋል።

መልመጃ 12

ከዚህ በላይ የቀረበውን ምንባብ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የመምህርት ዐይናለም ችግሮች ምን ምን እንደሆኑ በዝርዝር አስቀምጧቸው?
2. መምህርቷ ይህንን ባህሪያቸውን እንዲያሻሽሉ ምን ዓይነት አስተያየት ትሰጡአቸዋል?
3. መምህርቷ ይህንን ባህሪያቸውን ካሳሻሻሉ በተማሪው ላይ ምን ችግር ሲፈጠር ይችላል?

2.6.1.3 በትምህርት ቤትና በመኖሪያ አካባቢ የሚፈጸሙ የሙስና ተግባራት

- በአካባቢያችሁ የተፈጸሙ የሙስና ተግባራት ራት አሉ? ካሉስ ምንድን ናቸው?

በመኖሪያ አካባቢ ሙስና የሚፈጸምባቸው የተለያዩ መንገዶች ሊኖሩ ይችላሉ። ለምሳሌ በመኖሪያ አካባቢያችሁ የጽዳት ዘመቻ የሚካሄድ ቢሆን ሁሉም የአካባቢው ሰው በጽዳት ዘመቻው የተግባር እንቅስቃሴ ውስጥ ተሳትፎ ማድረግ ይጠበቅበታል። ነገር ግን የጽዳት ዘመቻውን የሚያስተባብረው ሰው ሌሎች ሲሳተፉ የአርሱ የቤተሰብ አባላት እንዳይሳተፉ ቢያደርግ ይህ የሙስና መገለጫ ነው። ምክንያቱም ከሌሎች በተለየ የቤተሰቡን አባላት የሚጠቀም ተግባር ፈፅሟል።

እንዲሁም በምትኖሩበት ቀበሌ የቀበሌው መስተዳደር የተለያዩ መደለያዎችን በመውሰድ አንድ ድርጊት ለእናንተ ወይም ለወላጆቻችሁ ቢፈፅም ይህም የሙስና ተግባር ነው።

በሌላ በኩልም መደለያ ካልሰጣችሁኝ በማለት የቀበሌ ኃላፊዎች ወላጆቻችሁን ወይም እናንተ የሚገባችሁን መብት ቢከለክሏችሁ ይህ የሙስና መገለጫ ነው።

ከዚህም ባሻገር እናንተ ማንኛውንም ጨዋታ በምትጫወቱበት ጊዜ ጨዋታውን ለሚመራው ዳኛ ጥቅም በመስጠት ጨዋታውን ብታሸንፉ ይህ በሙስና የተገኘ ውጤት ነው።

2.6.2 ሙስና የሚያስከትላቸው ጉዳቶች

- አድሎአዊ አሠራር እንዲሰፍን ያደርጋል፤
- በተማሪዎች መካከል አለመግባባትን ይፈጥራል፤
- የትምህርት ቤቱን አስተዳደር ከተማሪዎችና ከወላጆች ያራርቃል፤
- የመማር ማስተማሩን ሂደት እንዲዛባ ያደርጋል፤
- መጥፎ ሥነምግባር እንዲሰፍን ያበረታታል፤ ወዘተ...

መልመጃ 13

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. በትምህርት ቤት ከሚታዩ የሙስና መገለጫ ምሳሌዎች መካከል በተማሪዎች ሲፈጸሙ የሚችሉትን ዘርዘሩ።
2. በትምህርት ቤት የሚፈጸም ሙስና ምን ጉዳት ያስከትላል?

የምዕራፍ ማጠቃለያ

ሕግ መንግሥት የአንድ ሀገር የበላይ ሕግ ሲሆን፣ ማንኛውም ሕግና አሠራር ከዚህ ሕግ ጋር ተስማሚ መሆን አለበት። ሕግ መንግሥት ዜጎች በመብታቸው እንዲጠቀሙና ኃላፊነታቸውን እንዲወጡ ይረዳል።

የክልሎች ሕግ መንግሥቶች የፌደራሉን ሕግ መንግሥት መሠረት አድርገውና የክልላቸውን ተጨባጭ ሁኔታ እንዲያስፈልግ ይዘጋጃሉ። ከሕግ መንግሥት ውጪ በርካታ ሕጎች፣ ደንቦችና መመሪያዎች አሉ። የሚዘጋጁትም ሕግ መንግሥትን መሠረት አድርገው ነው። ከነዚህም ውስጥ አንዱ የትምህርት ቤት ደንብ ነው። የትምህርት ቤት ደንብ ሥርዓት ያለው የመማር ማስተማር ሂደትን ለማስፈን ይጠቅማል።

በማንኛውም የሕብረተሰብ ክፍል ሕግ ከሁሉም በላይ መሆኑን አምና የመቀበል ሁኔታ የሕግ የበላይነት ይባላል። በአንድ ሀገር ውስጥ ሕግ የበላይ ሆኖ ካልሠራና ለሕግ የበላይነት መገዛት ከሌለ አቅሙ ደካሞች ህፃናት፣ ሽማግሌዎች፣ በስተኛ፣ አነስተኛ ቁጥር ያላቸው የሕብረተሰብ ክፍሎች ችግር ሲገጥማቸው ይችላሉ።

በዜጎች መካከል ያለአንዳች ልዩነት ሰዎች ሁሉ በሕግ የሚዳኙበት ሥርዓት ሲኖር ዜጎች በሕግ ፊት እኩል ሆኑ ማለት ነው። ሥልጣን በአንድ መሥሪያ ቤት ወይም በትምህርት ቤት ውስጥ በተሰደደ የኃላፊነት ደረጃ ሌሎች ሰዎችን ለመምራትና ለማስተባበር የተመደቡ ሰዎች ምን ምን ተግባራትን ለመምራትና ለማስተባበር እንደሚያከናውኑ ይገልጻል። እንዲሁም ምን ምን ነገር ላይ መወሰን እንደሚችሉ ያሳያል።

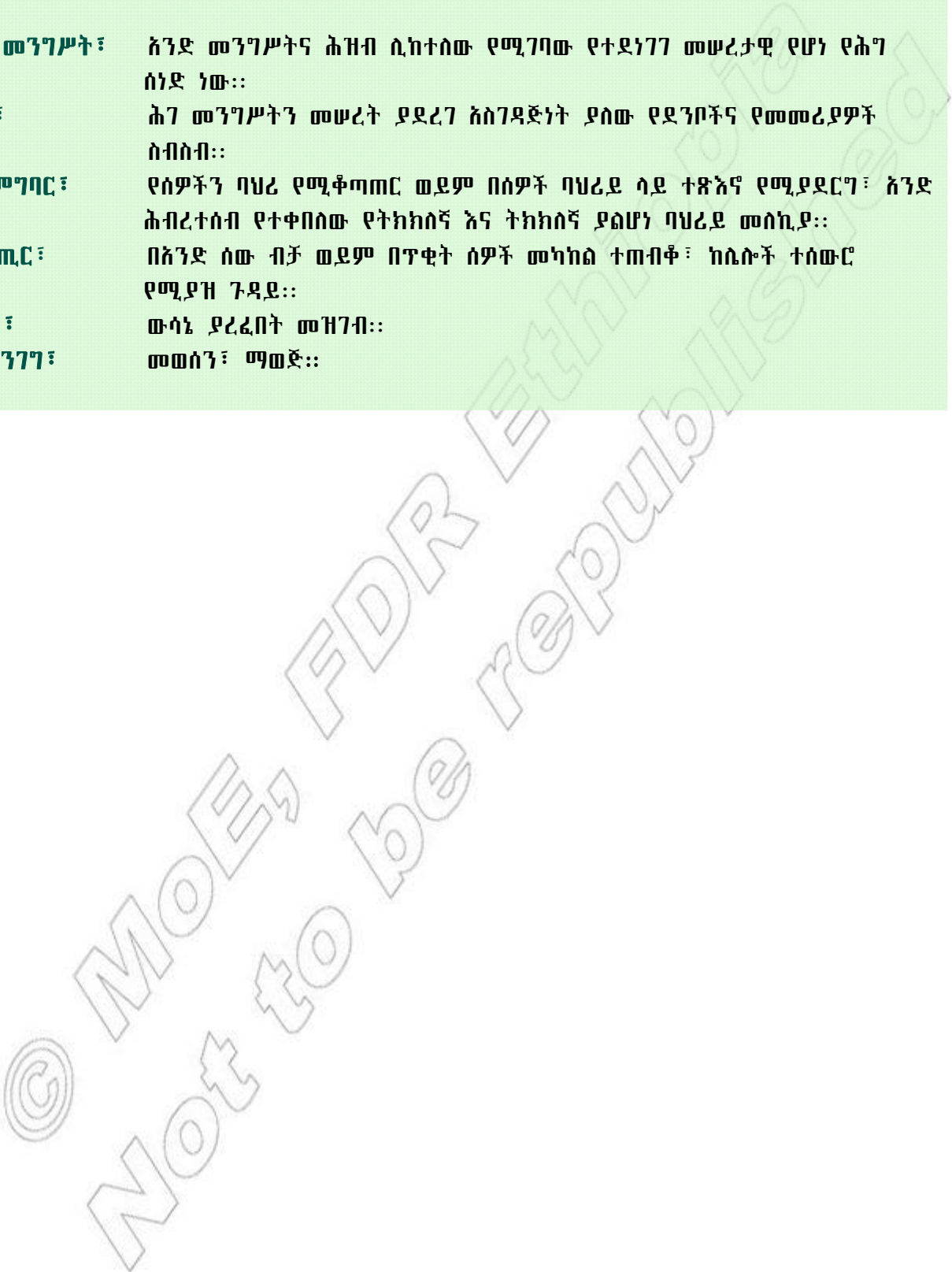
ምሥጢር በአንድ ሰው ብቻ ወይም በንደኛሞች መካከል ወይም በቤተሰብ ደረጃ ወይም ተመሳሳይ ዓላማ ኖሯቸው በተሰባሰቡ ሰዎች መካከል ተጠብቆ ስሌት ሳይተሰሰፍ የሚያዝ ጉዳይ ነው። የግል ምሥጢር ሰዎች በታማኝነት ለማንም ሰው ሳይነገሩ የሚይዙት ጉዳይ ነው።

ሙስና አንድ ሰው ያልደከመበትንና የማይገባውን ጥቅም ስራሱ ለማድረግ የሚፈጽመው ድርጊት ነው። በትምህርት ቤትም በተማሪዎችና በመምህራን የሚፈፀሙ የሙስና መገሰጫዎች አሉ።

የምዕራፍ ቀስፍ ቃላት

- ሕገ መንግሥት፣** አንድ መንግሥትና ሕዝብ ሲካተሱ የሚገባው የተደነገገ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ሰነድ ነው።
- ሕግ፣** ሕገ መንግሥትን መሠረት ያደረገ አስገዳጅነት ያለው የደንቦችና የመመሪያዎች ስብስብ።
- ሥነምግባር፣** የሰዎችን ባህሪ የሚቆጣጠር ወይም በሰዎች ባህሪ ላይ ተጽእኖ የሚያደርግ፣ አንድ ሕብረተሰብ የተቀበለው የትክክለኛ እና ትክክለኛ ያልሆነ ባህሪ መሰኪያ።
- ምስጢር፣** በአንድ ሰው ብቻ ወይም በጥቂት ሰዎች መካከል ተጠብቆ፣ ከሌሎች ተሰውሮ የሚያዝ ጉዳይ።
- ሰነድ፣** ውሳኔ ያረፈበት መዝገብ።
- መደንገግ፣** መወሰን፣ ማወጅ።

የምዕራፍ የክስሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክለሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I. የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «አውነት» ስህተት ከሆኑ «ሀሰት» በማለት መልሱ።

1. ኢትዮጵያ በሥራ ላይ ያዋለችው የራሷ የሆነ ሕገ መንግሥት የላትም።
2. የሕግ የበላይነት ባለሥልጣኖችን አይመለከትም።
3. ሕግ የበላይ ሆኖ ካልሠራ ችግር የሚገጥማቸው የሕብረተሰብ ክፍሎች አሉ።
4. የርዕስ መምህር ሥልጣን ገደብ አይደረግበትም።
5. የቤት ሥራን ወይም ፈተናን ከሌሎች መቅዳት ሙስና አይደለም።
6. ምስጢርን መጠበቅ የመልካም ሥነምግባርና የታማኝነት መለኪያ ነው።

II. በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ“ሀ” ሥር ካሉት ጋር አዛምዱ።

ሀ

ለ

1. በአንድ ሰው ብቻ ወይም በጥቂት ሰዎች መካከል ተጠብቆና ከሌሎች ተሰውሮ የሚያዝ ጉዳይ፤	ሀ. ሕገ መንግሥት
2. የአንድ ሀገር የበላይ ሕግ፤	ለ. ሙስና
3. ሕገ መንግሥትን መሠረት ያደረገ አስገዳጅነት ያለው የደንቦችና መመሪያዎች ስብስብ፤	መ. ሥነምግባር
4. አንድ ሰው ያልደከመበትን የማይገባውን ጥቅም ለማግኘት የሚፈጸም ድርጊት፤	ሠ. ምስጢር
5. ትክክለኛና ትክክለኛ ያልሆነ ባህሪ መለኪያ፤	ረ. ሕግ
	ሰ. ደንብና መመሪያ

III. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. ከሚከተሉት ውስጥ የሕገ መንግሥትን አስፈላጊነት የሚያሳዩው የቱ ነው?
 - ሀ. ዜጎች በመብታቸው እንዲጠቀሙ ያደርጋል፤
 - ለ. ዜጎች ኃላፊነታቸውን እንዲወጡ ያደርጋል፤
 - ሐ. መንግሥት ያሉበትን ግዴታዎች እንዲወጣ ያደርጋል፤
 - መ. ሁሉም መልስ ነው።
2. ከሚከተሉት ውስጥ የሕግ ዓላማ ያልሆነው የቱ ነው?
 - ሀ. ሰብአዊ መብቶችን ማስከበር፤
 - ለ. ፍትሃዊነትን ማስፈን፤
 - ሐ. ግጭቶችን ማጠናከር፤
 - መ. ሠላም ማስፈን።

- 3. ስለሙስና እውነት የሆነው የቱ ነው?
 - ሀ. የስግብግብነት ድርጊት ነው፤
 - ለ. የማይገባ ጥቅምን መቀበል ነው፤
 - ሐ. በሕገወጥ መንገድ የግል ጥቅምን ማግበስበስ ነው፤
 - መ. ሁሉም መልስ ነው።

- 4. ሰዎች እስከ ሕይወታቸው ፍፃሜ ለማንም ሳያካፍሉ የሚይዙት ጉዳይ _____ በመባል ይታወቃል።
 - ሀ. የቤተሰብ ምስጢር፤
 - ለ. የጓደኛ ምስጢር፤
 - ሐ. የአገር ምስጢር፤
 - መ. የግል ምስጢር።

IV. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

- 1. በትምህርት ቤት በመምህራን ሊፈፀሙ ከሚችሉ የሙስና ተግባራት መካከል ሶስቱን ጥቀሱ።
- 2. በአንድ ትምህርት ቤት ደንብ ለምን ያስፈልጋል? ሶስት ምክንያቶችን ግለፁ።

